

ИЗСЛЕДВАНЕ НА ЛОКАЛИЗАЦИОННИ ФАКТОРИ СРЕД МАШИНОСТРОИТЕЛНИ ФИРМИ В ОБЛАСТ РУСЕ

A STUDY OF LOCALIZATION FACTORS AMONG MACHINE-BUILDING COMPANIES IN RUSE DISTRICT

ИССЛЕДОВАНИЕ ФАКТОРОВ ЛОКАЛИЗАЦИИ СРЕДИ КОМПАНИЙ МАШИНОСТРОЕНИЯ В РАЙОНЕ ГОРОДА РУСЕ

Assist. prof. Kunev S.

Faculty of Business and Management – University of Ruse “Angel Kanchev”, Bulgaria

Abstract: *The subject of the paper is to present the importance of localization factors in the context of regional development and company activities. Definitions about regional development and politics are displayed and also the NUTS classification of regions is shown. A methods of a study of localization factors is presented and some results from the study among machine-building companies are discussed. A possible application of the data from the study in the process of regional planning is proposed.*

Keywords: LOCALIZATION FACTORS, LOCALIZATION, REGIONAL DEVELOPMENT

1. Въведение

Съвременното социалноикономическо развитие се отличава с два основни процеса в световен мащаб – глобализация и интеграция. В икономически аспект глобализацията, като резултат от засилващите се интеграционни процеси между страните, се изразява в засилване на търговските отношения, увеличаване на капиталовите потоци предимно от развити към развиващи се икономики, интензифициране движението на хора, както и улесняване и подобряване на достъпа до знания и технологии.

Това извежда на преден план въпросът как и къде стопанските субекти решават да инвестират, т.е. накъде да бъдат насочени капиталовите потоци. Страните и регионите са поставени в условията на засилена конкуренция по отношение на привличането и задържането на инвестиции. Успяват онези, които съумеят да предложат достатъчно привлекателни условия за развитие както на местни, така и на чуждестранни икономически субекти като крайната цел е постигане на устойчиво развитие в регионален и национален мащаб, съчетано с реализирането на трайни обществени ползи.

Конкретен израз на глобализационните процеси е механизмът на избор на място за локализация на фирмената дейност, който се обуславя от наличието и състоянието на определени фактори и условия. По същество процесът на локализация е с двустранно проявление, тъй като съчетава в себе си два основни елемента – икономическият субект в ролята на обект на локализация и регионът в ролята на среда на локализация. Поради тази причина се използват понятията фактори и условия – от една страна факторите отразяват изискванията, които субектът има спрямо средата, за да я предпочете като място за разполагане, а от друга условията са всички онези елементи на средата, които биха повлияли на инвестиционното решение на субекта [3]. От тази гледна точка локализацията може да се разглежда като процес на постигане на съответствие между изискванията на обекта, независимо дали той е местен и външен за региона, и условията, които средата (региона) може да предложи.

2. Предпоставки и необходимост от изследване

Процесите на локализация са пряко свързани и оказват влияние на процесите на регионално развитие. То от своя страна може да се дефинира като процес на формиране и осъществяване на политика за постигане на балансирано и устойчиво развитие на административно-териториалните единици, обединени в райони за планиране на територията на Република България. Това определение под формата на легална дефиниция бе част от предишни версии на Закона за регионално развитие в България, докато в последния му

вариант (май 2008) то е част от определението за държавна политика за регионално развитие. Тя, създавайки условия за балансирано и устойчиво развитие, е насочена към намаляване на междурегионалните и вътрешнорегионалните различия в степента на икономическото, социалното и териториалното развитие; осигуряване на условия за ускорен икономически растеж и високо ниво на заетост; развитие на териториалното сътрудничество [5].

От цитираните определения изпъква на преден план едно понятие, а именно – *регион*. Проблемът е, че няма единомислие за неговия обхват. Докато на национално ниво се говори за отделни региони, които са често от територията на страната, то в рамките на Европейския съюз всяка една страна-членка представлява обособен регион със своите характерни особености. Поради тази причина, за да се осигури сравнимост, съпоставимост и съвместимост на събираната в ЕС информация от страните членки, е разработена единна класификация NUTS (Nomenclature of territorial units for statistics), която базирайки се на броя на населението определя три нива на регионално деление [9]:

Таблица 1. Регионално деление по системата NUTS

Ниво	Минимум жители	Максимум жители
NUTS 1	3 000 000	7 000 000
NUTS 2	800 000	3 000 000
NUTS 3	150 000	800 000

Като основен обект на интервениране от ЕС и страните-членки се обособяват регионите от ниво NUTS 2 (т.нар. Основни региони), които дават информация за регионалните различия, докато регионите от по-високото ниво NUTS 1 служат за анализиране на различия в отделните части на целия ЕС [9].

За България ситуацията е следната: на ниво 1 са обособени два района - "Северна и Югоизточна България", включващ Северозападния район, Северния централен район, Североизточния район и Югоизточния район; и "Югозападна и Южна централна България", включващ Югозападния район и Южния централен район.

На ниво 2 са дефинирани шест района: Северозападен район, обхващащ областите Видин, Враца, Ловеч, Монтана и Плевен; Северен централен район, включващ областите Велико Търново, Габрово, Разград, Русе и Силистра; Североизточен район, обхващащ областите Варна, Добрич, Търговище и Шумен; Югоизточен район, включващ областите Бургас, Сливен, Стара Загора и Ямбол; Югозападен район, включващ областите Благоевград, Кюстендил, Перник, Софийска и София; Южен централен район, включващ областите Кърджали, Пазарджик, Пловдив, Смолян и Хасково.

Регионалното деление в България в обобщен вид е представено на фигура 1.

Фиг.1. Регионално деление на ниво NUTS 2 в България (Източник: Министерство на регионалното развитие и благоустройството)

Системата за стратегическо планиране на регионалното развитие в България също е обект на нормативно регулиране и обхваща [5]: Националният план за развитие; Националната стратегическа референтна рамка; оперативните програми, съфинансирани от фондовете на Европейския съюз; Националната стратегия за регионално развитие; регионалните планове за развитие; областните стратегии за развитие; общинските планове за развитие

В основата на йерархичната субординация стоят общинските планове, областните стратегии и регионалните планове за развитие. Те се съобразяват с мерките и приоритетите на документите от по-високо ниво, но особено при тях е, че в същия момент се явяват и преки инструменти, чрез които цялостната регионална политика се реализира на местно равнище. Разработването им е подчинено на определени правила по отношение на основни етапи на изготвяне, участващи страни и специалисти, както и разпределението на отговорностите между тях [6, 7].

От изложеното до тук може да се синтезират основните предпоставки, водещи до необходимостта от изследване на локализационни фактори:

Първо, съществуващата система на регионално деление в България, синхронизирана с единната европейска регионална политика, налага изместване на фокуса на въздействие от национално към регионално ниво, тъй като всеки един регион - ниво NUTS 2, NUTS 3 или по-ниско (община) - има своите специфични особености и нужда от собствени насоки на развитие, съгласувани с националните приоритети на България.

Второ, плановите документи, използвани при стратегическото планиране на регионалното развитие, биха могли значително да повишат своето практическо значение и приложимост, ако се базират в по-голяма степен на данни от емпирични проучвания, които съчетани с експертни оценки и аналитични материали от вторичен характер да изградят по-ясна картина за текущото социалноикономическо състояние в региона. Поради тази причина изследване, фокусирано върху факторите за локализация би допринесло за подобряване ефективността на плановите дейности на регионално ниво.

3. Методика на проучването

Една от главните задачи при провеждането на емпирично проучване е посредством набирането на допълнителни данни, тяхното обработване и интерпретация да се обогати информационния и теоретичен масив, използван в даден общественоекономически сектор.

В настоящия случай проведеното изследване е насочено към проучване на конкретен икономически сектор в рамките на административно-териториална единица с оглед подобряване на процеса на изготвяне на планови документи на регионално ниво.

Цел на проучването. Основната цел е да се проучи мнението на икономически субекти, опериращи в рамките на област Русе (ниво NUTS 3), относно състоянието на локализационни фактори в областта, както и доколко тези фактори влияят върху дейността на анкетираните фирми.

Задачи. Формулирани са следните задачи: да се анализира профила на анкетираните фирми; да се проучи оценката, която бизнес организациите имат за важността на основните локализационни фактори и условия; да се проучи оценката на фирмите относно състоянието на някои от главните локализационни фактори в област Русе.

Обект на изследване. Проучването е насочено към стопански субекти от сектор на Машиностроене в област Русе, тъй като през последните години (2000-2006 г.) близо 90% от чуждите инвестиции в Русенска област са в преработващата промишленост, а сектор Машиностроене е част от нея; секторът и съставящите го подсектори традиционно генерират осезаем дял от приходите от продажби в областта; заема ключово значение по отношение на броя заети лица и обема на произвежданата продукция.

Целева съвкупност. Определянето на целевата съвкупност е осъществено на база статистическа справка като обект на проучване са два подсектора от сектор “Преработваща промишленост”: подсектор „DL - Производство на електро-, оптично и друго оборудване” и подсектор „DK - Производство на машини и оборудване без класифицираните в подсектор DL”. Съгласно официалната справка броят на активните стопански субекти, подали годишен счетоводен отчет за 2006 г. на територията на област Русе е съответно 84 субекта за сектор DL и 116 субекта за сектор DK. По този начин общата целева съвкупност е определена на 200 единици.

Формиране на извадка. Изчисляването на броя извадкови единици е осъществено с помощта на следните формули [1, 4]:

$$(1) \sigma \left[\bar{X} \right] = \frac{s}{\sqrt{n}},$$

където $\sigma [X]$ е оценката на стандартната грешка на средната величина; s – стандартното отклонение на извадката; n – обем на извадката.

$$(2) n = p.q \cdot \left(\frac{Z}{e} \right)^2,$$

където n е обем на извадката; p е частта от съвкупността, притежаваща дадения атрибут; q е частта от съвкупността, непритежаваща атрибута; Z е стойността на гаранционния коефициент (Z -стойност) при дадената гаранционна вероятност; e - пределно допустимата грешка.

Обемът на извадката е 80 единици като с оглед застъпването на различни по големина и икономически принос субекти от всеки подсектор са подбрани първите 20 фирми с най-големи нетни приходи от продажби за 2006 г., а след това от общата съвкупност на случаен принцип са избрани по още 20 фирми от подсектор.

Инструментарий. За събиране на данните са използвани методи на допитване – лично интервюиране и анкетиране по електронен път. Разработен е въпросник със следните характеристики:

Тематичен обхват	Брой въпроси
Фирмен профил	8
Стратегическо планиране и локализационни фактори	4
Локализация и развитие	7
Инфраструктура	4
Характеристики на човешкия фактор	3
Пазарен потенциал	4
Местни власти	1
Общо:	31

Според своя вид въпросите се структурират по следния начин: отворени – 2 бр., полуотворени – 4 бр., затворени – 25 бр.

Въпросникът е използван в два варианта – на хартиен носител, когато интервюиращият провежда лична среща с респондента, и в електронен вариант, изпращан до респондентите под формата на файл, който след попълване се връща на подателя.

Като инструмент за обработка на данните е използван специализиран софтуер (електронни таблици). За нуждите на анализа са изчислени показатели под формата на относителни дялове, средно претеглени величини и средно претеглени оценки.

Изследователски екип. Екипът, осъществил проучването, се състои от 14 полеви сътрудници (анкетъори), които под методичното ръководство на автора на настоящия доклад провеждат допитването (лично и по е-мейл) и първоначалната обработка и обобщаване на данните.

Времени график. Дейностите по провеждането на изследването са извършени в следната последователност:

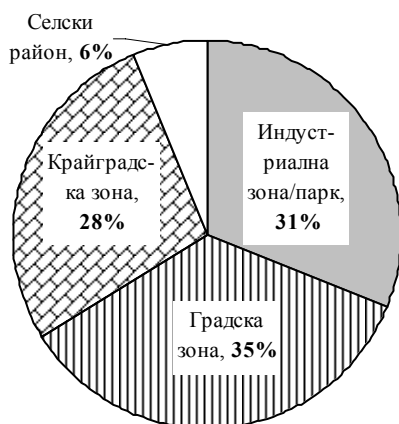
- Януари 2008 г.** Изготвяне на въпросника и получаване на статистическа информация за съвкупността.
- Февруари 2008 г.**
 - Формиране на изследователския екип;
 - Инструктиране на анкетъорите за правилното провеждане на изследването;
 - Изчисляване на обема на извадката;
 - Изпращане на акредитационни писма до всички фирми от извадката.
- Март 2008 г.** Провеждане на полево изследване
- Април 2008 г.** Първоначална обработка на данните
- Май – Юни 2008 г.** Изготвяне и представяне на доклад с основните резултати от проучването.

4. Резултати

Основните резултати от проучването са представени в доклад на VI МНК “Мениджмънт и инженеринг 08” през месец Юни 2008 г [8]. Настоящата статия акцентира върху някои от по-важните емпирични данни като целта ѝ е да допълни и задълбочи направеният до този момент анализ.

Фирменият профил на анкетираните субекти се изгражда посредством информация за правната регистрация на попадналите в извадката фирми, годината на създаване на предприятията и тяхното разположение. По отношение на правния статут значителна част от респондентите са създадени и оперират под формата на ООД (36%), ЕООД (24%) и АД (21%). Останалите 19% са еднолични търговци, събирателни дружества и кооперации.

Почти всички от проучваните фирми са разположени на територията на областния град Русе (91%), а останалите 9% се намират в по-малки населени места в радиус от 50 километра. Това географско разпределение обуславя и интерлокалното разположение на фирмите. На фигура 2 са показани четирите типа локации.

Фиг. 2. Интерлокално разположение на изследваните фирми

Една голяма част от респондентите (88%) посочват, че използват методи и подходи за планиране, когато вземат решения за развитие на своята дейност. Основните фактори, с които интервюираните се съобразяват при изготвяне на своите стратегически планове са наличие на човешки ресурси с подходяща квалификация (62%), лесен достъп до суровини и материали (47%), развита инфраструктура (23%) и пазарен потенциал на областта/региона (29%).

Основен момент в проучването е изследването на важността на локализационните фактори и условия от гледна точка на анкетираните фирми – т.е. търси се отговор на въпроса “Кои са най-важните ключови елементи, които средата (регионът) трябва да притежава, за да е атрактивен за инвестиране от страна на икономическите субекти?”. За тази цел респондентите са помолени да ранжират предложените фактори според важността, която те имат за тях като на онези с по-голяма важност се поставят по-високи рангове. В таблица 2 са показани изчислените средни претеглени рангове за всички фактори и условия, предложени за оценка [8].

Таблица 2. Ранжиране по важност на локализационните фактори и условия

Среден ранг	Фактор
4.361	Наличие на квалифицирани човешки ресурси
4.786	Лесен достъп до суровини и материали
6.014	Лесен достъп до финансови услуги и ресурси
6.015	Ниска цена на човешките ресурси
6.282	Малко на брой конкуренти
6.725	Добър социален климат
6.743	Голям пласментен потенциал на региона/областта
6.986	Ниски ставки на местните данъци и такси
7.027	Развита транспортна инфраструктура (пътища, ЖП линии)
7.681	Наличие на свободни парцели за разполагане
8.139	Близост до летища, ЖП гари, пристанища
8.537	Наличие на университети и професионални гимназии
9.056	Възможност за ползване на консултантски услуги

От получените резултати става ясно, че на първите места по важност са наличие на квалифицирани човешки ресурси; лесен достъп до суровини и материали лесен достъп до финансови ресурси. Ниската цена на човешките ресурси е поставена на четвърто място (с една хилядна след третата позиция), но това донякъде е в противоречие с изискването за наличие на квалифициран персонал, тъй като използването на специалисти с висока професионална квалификация предполага и необходимост от по-високо заплащане на техния труд.

Един от вторичните показатели, изчислени във връзка с анализиранията на важността на локализационните фактори и условия в настоящото проучване, е *коэффициентът на конкордация W*. Той принадлежи към методите за рангова корелация и по същество представлява общ коэффициент за съгласуваността на мненията на респондентите – т.е. показва степента на съгласие на анкетираните специалисти при ранжирането на обектите [2]. Коэффициентът на конкордация е положителна величина, която се изменя от 0 до 1. Когато $W=0$, това означава, че не съществува никаква връзка между ранжиранията на отделните специалисти. Стойността $W=1$ означава, че всички респонденти ранжират обектите по еднакъв начин.

В настоящия случай, коэффициентът на конкордация W има стойност от 0.143. Това показва, че мненията на 80-те анкетираните специалисти в проучването са относително разнородни и всеки един интервюиран има индивидуално

гледисце по отношение на важността на локализационните фактори и условия.

Следваща основна цел на проучването е да се изследва оценката, която респондентите имат за текущото състояние на някои от локализационните фактори и условия. Използва се скала от 0 до 10, като анкетираните поставят 0 за много лошо състояние, а 10 – за много добро. Обект на оценяване са елементите на инфраструктурата в област Русе, характеристиките на човешките ресурси и качеството на работа на местните власти. В таблица 3 са дадени оценките за състоянието на инфраструктурата, а в таблица 4 са показани оценките за дейността на местните власти.

Таблица 3. Състояние на инфраструктурата в област Русе

Елемент	Средна оценка
Транспортна инфраструктура	
- автомобилен транспорт	7.284
- ЖП транспорт	6.076
- воден транспорт	5.714
- въздушен транспорт	1.662
Производствена инфраструктура	
- електроснабдяване	6.863
- водоснабдяване	7.364
- телекомуникации	7.659
Социална инфраструктура	
- здравеопазване	5.519
- образование	6.013
- културни институти	5.416
- заведения за комунално обслужване	5.538

Таблица 4. Оценка за дейността на местните власти

Показател	Средна оценка
Отзивчивост на служителите в администрацията	4.316
Компетентно и навременно оказване на административни услуги	4.595
Ясни и регламентирани правни процедури	4.641
Информация относно държавни и международни подпомагачи програми	4.011
Съдействие при разрешаване на инфраструктурни проблеми	3.797

Анализът на получените от проучването резултати дава ценни насоки за това какви мерки биха могли да предприемат местните и регионални власти, за да привличат и задържат инвеститори в сектор Машиностроене. Конкретни препоръки:

- Осигуряване на достатъчни по брой и качество човешки ресурси например чрез адаптиране на обучението в образователните организации към нуждите на фирмите от сектора, привличане на специалисти от други региони чрез адекватна социална политика и др.;
- Поддържане на лесен достъп до суровини и материали – напр. чрез създаването на логистични и транспортни центрове с местно (държавно) участие или поне тяхното стимулиране в унисон с подобряване на транспортната инфраструктура;
- Стимулиране на месторазполагането чрез обособяване на индустриални и бизнес паркове с подходяща производствена инфраструктура;
- Подобряване на социалната инфраструктура с акцент върху здравеопазването, рекреационни услуги и др.;
- Повишаване качеството на работа на местните власти и нивото на обслужване от държавните служители като за целта могат да се използват национални и европейски обучителни и финансиращи програми.

5. Заключение

Процесите на локализация са в пряка връзка и следствие от глобализиране на икономическите процеси в световен мащаб. Изборът на място за локализация се обуславя от наличието и състоянието на определени фактори и условия, което води до засилено конкуриране на страни и региони за привличане на инвестиции и вследствие на това за материализиране на стремежа за постигане на трайно социалноикономическо развитие. Провеждането на обоснована и целенасочена регионална политика е един от факторите за успех в тази конкурентна борба. За България тази дейност е сравнително нова и макар и съобразена с европейските практики в тази област съществува възможност да се търсят варианти за нейното подобряване.

Използването в по-голяма степен на емпирични данни, получени от полеви проучвания би имало положително въздействие върху качеството на плановете дейности на регионално ниво. Изследването на локализационни фактори, представено в настоящия текст, е само една от възможностите за подобряване ефективността на регионалните планове. В допълнение, получените данни биха могли да се използват и като показатели за сравнение между регионите, да са коректив за дейността на местните власти и не на последно място да служат като още един ориентир за стопанските субекти при вземането на решение за навлизане в даден регион.

6. Литература

- [1] Аркадиев, Д. Статистика. Идея, 1999.
- [2] Божанов, Е., И. Вучков. Статистически методи за моделиране и оптимизиране на многофакторни обекти. София, Техника, 1983 г., стр. 78.
- [3] Генешки, М. Регионална икономика. София, Стопанство, 2001.
- [4] Желев, С. Маркетингови изследвания. Пловдив, Тракия-М, 2002
- [5] Закон за регионалното развитие, Обн. ДВ. бр.14 от 20.02.2004г., посл. изм. ДВ. бр.50 от 30.05.2008г
- [6] Методически указания за разработване на Областните стратегии за развитие, Министерство на регионалното развитие и благоустройството, София, 2004 г.
- [7] Методически указания за разработване на Общински планове за развитие, Министерство на регионалното развитие и благоустройството, София, 2004 г.
- [8] Кунев, Св. Локализационни фактори и условия - емпирично изследване сред икономически субекти и приложение в регионалното планиране – В: VI МНК “Мениджмънт и инженеринг 08”, 19-21.06.2008 г., стр. 39.
- [9] Eurostat. Basic principles of the NUTS. 27.11.2008. <http://ec.europa.eu/eurostat/ramon/nuts/basicnuts_regions_en.html >